

22. Семикіна М. В. Мотиваційні умови розвитку праці в умовах конкурентного середовища / М. В. Семикіна // *Регіональні перспективи*. — 2002. — № 3–4. — С. 234–236.

23. Семикіна М. В. Конкуренстоспроможність у сфері праці : концепція, методи оцінювання та регулювання / М. В. Семикіна // *Формування ринкової економіки. Управління людськими ресурсами: проблеми теорії та практики* : зб. наук. пр. Т. 2 «Управління персоналом в організаціях». — Київ : КНЕУ, 2005. — С. 297–307.

24. Лукьянченко Н. Д. Механизм формирования и использования трудового потенциала высших

учебных заведений : монография / Н. Д. Лукьянченко, А. М. Рыбников. — Донецк : Изд-во ДонНУ, 2010. — 216 с.

25. Підвищення ролі регіонів у випуску високотехнологічної та інноваційної продукції: міжнародний досвід [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.niss.gov.ua/Monitor/november08/5.htm.

26. Додонов О. В. Уточнення категоріального апарату у сфері праці / О. В. Додонов // *Економіка та право*. — 2011. — № 3. — С. 15–22.

Надійшла до редакції 26.10.2011 р.

УДК 332.146.2

Н. В. Алтухова,

аспірант,

Європейський університет,

м. Київ

ІНІЦІАТИВИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ З ПІДТРИМКИ ІННОВАЦІЙНИХ КЛАСТЕРІВ

Виробничі інноваційні кластери є ефективним засобом підвищення конкурентоспроможності і базою для розвитку принципово нової, інноваційної економіки. Кластерний рух в Україні розвивається досить енергійно. Використання європейського досвіду з підтримки саме інноваційних кластерів може сприяти розвитку таких об'єднань в Україні.

Першим ввів в економіку поняття «кластер» Майкл Портер у своїй книзі «Конкуренція» [1, с. 206, 207]. М. Портер запропонував методикку визначення конкурентоспроможності кластера, так званий «Алмаз Портера» [2, с. 412]. Одним із способів підвищити конкурентні переваги М. Портер вважає використання інноваційного розвитку економіки [3, с. 208].

Англійський вчений Д. Харт досліджує різні типи інноваційних кластерів та їх економічну природу [4].

Російські вчені А. Колошин, К. Разгуляев, Ю. Тимофеева, У. Русінов досліджують різновиди кластерного підходу в підвищенні конкурентоспроможності регіонів [5]. З точки зору епістемології досліджує інноваційні кластери Ю. Громико [6]. А. Мігранян розглядає можливості кластеру з підвищення конкурентоспроможності країни з використанням макроекономічної теорії [7].

Значний внесок у вивчення застосування інноваційних кластерів для підвищення конкурентоспроможності регіонів і країни зробили українські вчені М. Войнаренко [8, 9], П. Ціхан [10, 11], З. Варналій [12], О. Богма [13].

Міжнародний досвід підтримки кластерів а також досвід застосування потенціалу інноваційних кластерів для розвитку економіки України активно досліджується українським ученим С. Соколенко [14, 15].

Мета статті — розглянути дослідницькі програми і проекти щодо підтримки інноваційних кластерів, структурувати склад різноманітних організацій, фондів і програм в цьому напрямі.

Чому саме інноваційні кластери так необхідні Україні, і в чому їх відмінність від інших форм промислової конгломерації? Чим так цінний для нашої країни європейський досвід у цій галузі?

Саме така, здавалося б, неекономічна категорія, як творчість (як основа усіх інноваційних стратегій і технологій) і визначає в дуже великій мірі економічну ефективність бізнесу в даний час. Традиційна економіка, яку періодично руйнують кризи і стагнації, потребує принципів змін.

Саме на основі творчої мультиплікативності розвивається синергетичний ефект в інноваційному кластері. Адже бізнес — це творчість, і по-справжньому плідні ідеї людина може продукувати тільки в тій аудиторії, яка їй близька по творчому темпераменту, рівню інтелекту і професійної ерудиції.

Згадаймо хоча б неабияк профановану у нас ідею мозкового штурму, коли доброзичливо налаштована один до одного група людей, яка натхнена спільною метою і підштовхнута браком часу, починає мислити з інтенсивністю набагато більшою, ніж

© Н. В. Алтухова, 2011

у звичайних обставинах, і розуміти один одного миттєво, з півслова, мало не на телепатичному рівні, і підхоплювати, і розвивати ідею колеги, яку він практично ще не встиг сформулювати. Тобто інтелектуальні зусилля і творчий потенціал учасників групи не додаються арифметично, а множаться багаторазово. Ось саме такий ефект синергії утворюється в інноваційному кластері, творчі партнери в якому об'єднані не формальною структурою, як це буває в рамках одного підприємства, що має цілком певну й жорстку кадрову і керівну політику, а тільки за власним бажанням, яке є продиктованим спільністю творчого мислення.

Так, професор Ротманівської Школи Управління університету Торонто Річард Флорида, у книзі «Повстання креативного класу» (Richard Florida «The Rise of the Creative Class») відмічав, що творчий дух у сучасному суспільстві все більше стає економічною категорією. На його думку, географічна концентрація у кластерах стимулює інновації, оскільки ідеї переміщуються більш вільно, відточуються більш різко і реалізуються на практиці більш оперативніше, коли інноватори, виконавці та фінансові покровителі знаходяться в постійному контакті¹ [16].

У Європі добре усвідомили необхідність переходу від індустрії дорогих майнових активів до економіки, в якій провідною продуктивною силою стануть нові активи — висока професійна та освітня підготовка й інтелект, який продукує нові технології. І найбільш підходящою інституціональною, організаційною формою для впровадження, розвитку та ефективної експлуатації таких активів визнана форма кластерних об'єднань.

Кластери — це не просто нова організаційна форма існування принципово «старих» підприємств. Інноваційні кластери — це платформи, опорні структури для організації нових процесів — циклів обміну знаннями і технологіями. Ця сукупність інституцій (кластерів) і процесів обміну технічними знаннями — є основою нового виробничого укладу майбутньої економіки — економіки знань і творчого виробничого потенціалу [6].

Для України виникнення і розвиток інноваційних кластерів особливо важливо. Що можна протиставити моральної та фізичної зношеності виробничих фондів нашої індустрії? Високий освітній рівень наших технічних фахівців, про що свідчить добра репутація наших інженерів на Заході, а також безперечний творчий потенціал нового покоління українських «технарів». Наприклад, добре відомо, наскільки затребувані наші, так звані, фрілансери в

області ІТ-технологій з боку західних фірм. Саме ці фахівці можуть дати помітний поштовх розвитку нових технологій для нашої економіки. І організаційна форма кластерів, як добровільних і адміністративно гнучких об'єднань, є найбільш привабливою для такого роду фахівців, вони є схильними уникати формалізованих трудових відносин.

Рух зі створення високотехнологічних, інноваційних кластерів «знизу», тобто з ініціативи самих учасників, в Україні є досить значним. Але без консультативної, інформаційної та фінансової підтримки цей рух не може бути швидким і успішним. Саме тому в Україні необхідно уважно вивчити європейський досвід підтримки інноваційно-орієнтованих підприємств, у тому числі й інноваційних кластерів.

Комісія з європейського співробітництва запропонувала зміцнення конкурентоспроможних кластерів в якості одного з пріоритетів у заохоченні інноваційної діяльності [17].

Європейські експерти розглядають кластери як явище насамперед ринкове і застерігають від занадто великого впливу держави, побоюючись, що розроблені та підтримані урядом, «штучно виготовлені» кластери не будуть динамічними і життєздатними. Тим не менш, ще з дев'яностих років двадцятого століття багато європейських країн прагнули заохочувати університети та науково-дослідні організації, щоб активізувати їх роль у появі сильних кластерів. Європейська Комісія виявляє велику активність, заохочуючи кластерний рух у кількох напрямках — консультації, навчання, надання інформації про кластерні політики зацікавленим сторонам, полегшення доступу до фінансових ресурсів для підприємств, що беруть участь у кластерному русі, забезпечення можливості міжрегіонального співробітництва та пошуку партнерів, підтримка науково-дослідних проєктів.

Ця активність не означає, що держава виступає «творцем» кластерів. Роль держави повинна полягати, перш за все, у створенні сприятливого макроекономічного середовища для вільного розвитку конкуренції, а також у створенні інституцій, які підтримують вже сформовані «знизу» кластерні ініціативи. Ці організації теж не ставлять перед собою мету створення кластерів. Їх мета — вивчити можливості появи перспективних інноваційних кластерів, а також надати можливість розвитку кластерних ініціатив там, де вони вже виникли, можливість організаційно сформуватися і почати ефективну діяльність.

У статті розглядаються тільки ті організації, які підтримують інноваційно-спрямовані проєкти, й підприємства та об'єднання, у тому числі й кластери. Впровадження наукових розробок і високих технологій у виробництво — обов'язкова умова всіх розглянутих європейських ініціатив для надання різних видів підтримки (у тому числі й фінансової).

¹ Довіри до цієї думки додає і те, що Р. Флорида не тільки професор, якому властиве академічне теоретизування, а й успішний бізнесмен, керівник приватної консалтингової компанії.

У рамках цих зусиль в Європейському Союзі було створено кілька рамкових програм і фондів, а також ініційовано ряд заходів щодо всебічної підтримки кластерного руху і розвитку. Спробуємо описати детально цілі, склад і можливості ряду цих ініціатив.

Сьома Рамкова Програма з Наукових Досліджень та Технологічного Розвитку (7th Framework Programme for Research, Technological Development — FP7). Починаючи з 1984 р. (моменту запуску першої з Рамкових програм ЄС), Рамкові програми ЄС з наукових досліджень відіграють провідну роль у розвитку міждисциплінарних досліджень і підтримки спільних наукових ініціатив в Європі та за її межами. Рамкові програми є основним фінансовим інструментом ЄС щодо підтримки наукових досліджень і розробок практично в усіх наукових галузях. Рамкові програми розробляються за пропозицією Європейської Комісії й підлягають затвердженню Європейською Радою та Європейським Парламентом у відповідності до встановлених процедур процесу спільного прийняття рішень.

FP7 є основним інструментом фінансування науки в Європі у 2007–2013 рр., який лежить в основі політики ЄС щодо створення суспільства, яке засновано на знаннях і покликане сприяти стійкому розвитку, підвищенню конкурентоспроможності та зростанню добробуту країн-членів ЄС.

FP7 стартувала в січні 2007 р., її завершення планується у 2013 р. У Сьомій рамковій програмі розвиваються положення щодо формування Європейського наукового простору (ЄНП). Ідея ЄНП полягає у створенні «внутрішнього ринку» досліджень, в якому безперешкодно циркулюють наукові розробки, знання і технології. Вона також передбачає ефективне узгодження національних і регіональних дослідницьких програм і політик на європейському рівні, а також координацію і реалізацію ініціатив, які фінансуються на рівні ЄС, з метою подальшого розвитку суспільства й економіки, що ґрунтуються на знаннях.

Одним з напрямів FP7 є програма «Можливості». Завдання програми — примножити дослідні та інноваційні можливості в Європі, а також забезпечити їх більш оптимальне використання. Бюджет програми «Можливості» складає 4,097 мільярдів євро. Один з напрямів, що фінансується програмою, підтримка регіональних дослідницьких кластерів.

У рамках FP7 була створена ініціатива **Регіони Знань (Regions of Knowledge)**, метою якої є об'єднання всіх партнерів, які беруть участь у вивченні й створенні інноваційних кластерів — підприємств (у тому числі малих), університетів, дослідних організацій, органів місцевої та державної влади і у разі потреби місцевих організацій, таких, як торгові палати, ощадні каси і банки, які працюють у науково-технічній галузі чи галузях економіки. Це об'єд-

нання дозволить вирішити завдання зміцнення інноваційного потенціалу виробничих кластерів.

Ця діяльність проводиться на основі координації та підтримки дій, щоб здійснювати такі заходи:

1. Аналіз, розробку і реалізацію програми досліджень для регіональних або транскордонних кластерів: тематичні питання та визначення пріоритетів, заснованих на аналізі існуючих регіональних планів і політики в галузі розвитку галузей економіки регіональних, державних і приватних суб'єктів економічної діяльності;

визначення сильних і слабких сторін регіонів з точки зору їх потенціалу для виробництва, передачі й використання знань;

оцінки існуючих економічних політик, їх еволюції та впливу;

зміцнення внутрішньоєвропейських і міжнародних зв'язків;

посилення синергетичного ефекту і можливостей для взаємного навчання;

можливість співпраці між регіональними суб'єктами, які беруть участь у дослідженнях інноваційних кластерів.

2. «Наставництво» регіонів, де менше вивчені можливості кластерів з боку високо розвинених регіонів-організація заходів, включаючи проведення конференцій, робочих нарад і семінарів, обміну персоналом, обміну та розповсюдження передового досвіду і, при необхідності, створення спільних ініціатив.

3. Ініціативи, спрямовані на поліпшення інтеграції:

збільшення потенціалу наукових досліджень;

підтримка науково-дослідницьких проектів;

сприяння розвитку мережесв'язків між науково-дослідними організаціями та підприємствами, у тому числі малими та середніми;

активізація передачі знань між фірмами, а також між науково-дослідними організаціями та навчальними закладами;

полегшення доступу до послуг із підтримки малих і середніх підприємств і приватному фінансуванню;

складання бізнес-планів: визначення шляхів фінансування, планів спільних дій, використовуючи можливості, що надаються на національному / місцевому рівні або на рівні Європейського Союзу (Рамкові програми, структурні фонди). Держави-члени ЄС виділили в цілому 126 мільйонів євро на фінансування цієї теми протягом терміну дії F7 [18].

Рамкова Програма ЄС з Конкурентоспроможності та Інновацій (CIP) — основний інструмент Європейського співтовариства з підтримки ініціатив у галузі підприємництва, малих і середніх підприємств, промислової конкурентоспроможності, інновацій, інформаційно-комунікаційних технологій, який до-

повнює заходи з підтримки науково-дослідницької діяльності, здійснювані на базі Рамкових програм ЄС з науки і технологічного розвитку.

Ця програма спрямована на:

сприяння конкурентоспроможності європейських підприємств;

сприяння інноваціям (у тому числі еко-інноваціям);

сприяння послугам з підтримки бізнесу в регіонах і розширення доступу до фінансів для малих і середніх підприємств;

заохочення використання інформаційних та комунікаційних технологій і сприяння розвитку інформаційного суспільства;

заохочення більш широкого використання повновлованих джерел енергії та енергоефективності;

сприяння транснаціональному співробітництву з метою мобілізації ресурсів для створення Європейського інноваційного простору.

CIP працює з 2007 р., і до 2013 р. її загальний бюджет складе 3 621 мільйонів євро. CIP розділена на три оперативні програми. Кожна програма має свої конкретні цілі, спрямовані на сприяння розвитку конкурентоспроможності підприємств та їх інноваційного потенціалу в наступних областях:

підприємництво та інноваційні програми;

інформаційно-комунікаційні технології;

інтелектуальні програми Europe Energy [19].

У рамках програми CIP діє кілька ініціатив, які підтримують дослідження і створення інноваційних кластерів: PRO INNO Europe і Europe INNOVA.

PRO INNO Europe є ініціативою, яка покликана стати координаційним центром для аналізу інноваційної політики і розвитку в Європі і сприяє розвитку нової і більш інноваційної стратегії.

Ініціатива об'єднує державні структури, відповідальні за інновації з метою зміцнення транснаціонального співробітництва. Організована у 2006 р., PRO INNO Europe підтримує тісну співпрацю між органами інноваційної політики на різних рівнях, сприяючи тим самим створенню Європейського інноваційного простору. Були розроблені та випробувані нові концепції інноваційної політики, що сприяли підвищенню ефективності такої політики і прискоренню її реалізації по всій Європі:

1. Європейський Кластерний Альянс (European Cluster Alliance). Його завдання:

сприяти кластерної співпраці на політичному рівні за участю національних і регіональних органів влади та установ з інновацій, що діють в області кластерів.

разом розробляти більш ефективні кластерні стратегії і підвищувати досконалість кластерних програм.

2. Європейська Ініціатива Вдосконалення Кластерів (The European Cluster Excellence Initiative) ство-

рена для розробки загальноєвропейських стандартів якості управління кластерами і підтримки інноваційної діяльності шляхом організації кластерів [20].

3. Європейський Клуб Кластерних Менеджерів (The European Cluster Managers "Club). Відкриття Клубу відбулося 29 вересня 2008 р. в Брюсселі у складі більше ста учасників, в основному кластерних менеджерів. Був запропонований інтерактивний форум для кластерних менеджерів, відкритий для будь-якої особи, що працює в кластерній організації в Європі.

У своїй діяльності Клуб ставить перед собою такі цілі:

об'єднати кластерних менеджерів для обміну своїми міркуваннями з колегами;

домогтися того, щоб управління кластером стало привабливою професією;

заохочувати безперервне навчання кластерних менеджерів.

Клуб пропонує такі цільові послуги:

полегшення доступу до підготовки кластерних схем та інших корисних послуг для кластерних менеджерів;

організація робочих груп;

сприяння обміну передовим досвідом;

сприяння якісному підходу до управління кластером;

забезпечення мережових можливостей (заходів, подорожей та інших) [21].

4. INNO Policy Trend Chart — база даних по заходах інноваційної політики. В ній на основі експертних процедур оцінюється інноваційна практика країн (не тільки європейських).

Europe INNOVA є ініціативою, яка прагне стати лабораторією для розробки і випробування нових засобів і інструментів на підтримку інноваційної діяльності. Вона об'єднує державних і приватних провайдерів інноваційної діяльності, таких як інноваційні агентства, бюро з передачі технологій, бізнес-інкубатори, фінансові посередники, кластери та інші організації.

Запущена в 2006 р., Europe INNOVA була розроблена для визначення та аналізу факторів, що сприяють або перешкоджають інноваціям у конкретних галузях, і розробці цільових заходів політики підтримки інновацій. У 2009 р. були розроблені і почали проводитися нові заходи Europe INNOVA у трьох високопріоритетних областях:

транснаціональна кластерна співпраця;

наукомісткі послуги;

еко-інновації.

У рамках Europe INNOVA були створені зручні інструменти підтримки, навчання та інформування про кластерні перспективи та заходи:

1. Європейська Кластерна Обсерваторія (European Cluster Observatory) забезпечує статистичний аналіз і

відображення кластерів по всій Європі і діє як повноцінна інформаційна служба, що сприяє партнерству кластерних організацій. Європейська Кластерна Обсерваторія є інтернет-ресурсом, що пропонує широкий спектр даних про кластери в Європі. Складається він з таких основних розділів:

1. Мапи регіональних кластерів на основі 38 категорій кластера у 259 регіонах.

2. Розділ, в якому наведені мапи кластерних організацій, що входять до приватно-державного партнерства.

3. Розділ, присвячений стратегічним звітам про кластерну політику на національному та регіональному рівнях.

4. Кластер-бібліотека, що містить тематичні дослідження та інші документи по кластерах.

Кластерна обсерваторія пропонує великий спектр графічних і візуальних презентацій та інших веб-інструментів, що допомагають всім охочим в навчанні, а також у пошуку партнерів.

Обсерваторія управляється консорціумом і координується Стокгольмської школою економіки (Швеція). Іншими членами консорціуму є Ivoxy Tower (Швеція), Оркестр (Країна Басків, Іспанія), Clusterland Верхня Австрія (Австрія), ЗЕНІТ (Німеччина) та Фонд Софія Антиполіс (Франція) [22].

2. **Європейська Інноваційна Платформа для Кластерів (European Innovation Platform for Clusters)** створена з метою сприяти транснаціональному співробітництву між кластерними утвореннями на практичному рівні з метою розробки і тестування нових засобів підтримки інновацій для кластерних ІРМ.

Структурні фонди підтримки наукових досліджень, технологічного розвитку та інновацій (Structural Funds support for research, technological development and innovation — RTDI). Їх метою є зміцнення економічної, соціальної та територіальної згуртованості шляхом скорочення відмінностей у рівні розвитку регіонів і держав-членів Співтовариства. Кожен регіон або держава-член розробляє, в обговоренні з Комісією та у партнерстві з усіма зацікавленими приватними і державними зацікавленими сторонами, оперативні програми, які охоплюють весь програмний період з 2007 р. по 2013 р. На наукові дослідження в області інноваційного підприємництва Європейським союзом в період 2007–2013 рр. спрямовано понад 86 мільярдів євро. Виділення коштів в кожній державі-члені Союзу чи в регіоні залежить від рівня його розвитку.

Структурні фонди охоплюють чотири види діяльності:

науково-дослідні проекти, що базуються в університетах та дослідницьких інститутах;

наукові дослідження та інноваційну інфраструктуру (об'єкти громадського призначення, центри трансферу технологій та бізнес-інкубатори);

інновації та поширення технологій і створення кластерів;

підготовка досліджень [23].

Структурні фонди містять в собі наступні складові:

1. **Європейський Фонд Регіонального Розвитку (European Regional Development Fund — ERDF)** спрямований на зміцнення економічної і соціальної згуртованості в Європейському Союзі та корегування дисбалансу між її регіонами. Європейський фонд регіонального розвитку фінансів здійснює таку діяльність:

прямі інвестиції в компанії (зокрема МСП) для створення стійких робочих місць;

інфраструктуру для досліджень та інновацій в галузі телекомунікацій, охорони навколишнього середовища, енергетики і транспорту;

розробка фінансових інструментів (фондів ризикового капіталу, місцевих фондів розвитку тощо) для підтримки регіонального та місцевого розвитку і зміцнення співробітництва між містами і регіонами;

підготовка технічних заходів з надання допомоги. ERDF діє в наступних напрямках регіональної політики:

1. Конвергенція.

2. Регіональна конкурентоспроможність і зайнятість, у цій області поставлені наступні цілі:

інновації та економіка знань: зміцнення регіонального потенціалу в галузі досліджень і технологічного розвитку, стимулювання інноваційної діяльності та підприємництва, зміцнення фінансового забезпечення в першу чергу для компаній, що працюють в економіці, заснованої на знаннях, сприяння розвитку інноваційних кластерів;

захист навколишнього середовища і запобігання ризиків: очищення забруднених територій, підвищення енергоефективності, сприяння розвитку екологічно чистого громадського транспорту в містах і складання планів щодо запобігання та обмеження природних і техногенних ризиків;

доступ до транспортних і телекомунікаційних послуг.

3. Європейське територіальне співробітництво — дії по трьох основних напрямках:

розвиток економічної та соціальної транскордонної діяльності;

створення та розвиток транскордонного співробітництва, у тому числі двостороннього співробітництва між морськими регіонами;

підвищення ефективності регіональної політики в рамках міжрегіонального співробітництва, створення регіональних і транскордонних кластерів і обмін досвідом між регіональними і місцевими властями [24].

2. Європейський соціальний фонд (European Social Fund — ESF).

3. Фонд солідарності (Cohesion Fund).

Європейська Мережа Підприємств (Enterprise Europe Network) — сприяння малим підприємствам у максимальному використанні можливостей бізнесу в Європі, у тому числі і допомога в об'єднанні малих підприємств у кластери. Мережа об'єднує організації підтримки бізнесу в 47 європейських країнах, які пов'язані через потужні бази даних і які знають Європу зсередини. Ця організація включає в себе понад 580 організацій-членів і може надавати допомогу безпосередньо поряд з підприємством, що воно її потребує, через свої спеціалізовані відділення в кожному регіоні.

Допомога здійснюється в наступних напрямках:
пошук міжнародних партнерів по бізнесу;
пошук нових технологій;

консультавання з питань інтелектуальної власності, законодавства ЄС і європейських бізнес-стандартів;

забезпечення доступу до фінансування, у тому числі на базі рамкових програм СІР, FP7 і через Структурні Фонди [25].

Європейський Інститут Інновацій та Технологій (European Institute of Innovation and Technology — EIT) створений Європейською комісією у 2006 р. Об'єднуючи фахівців з різних галузей і з досвідом роботи в нових кластерах, при сильному керівництві корпоративного стилю, Інститут, за словами президента Європейської Комісії Жозе Мануеля Баррозу, служить «катализатором» для мережі інновацій, які будуть поширюватися в Європі так само вільно, як і у США.

Інститут складається з мережі кластерів, кожен з яких містить в собі університети, підприємства, урядові та неурядові організації. Бюджет Інституту на період 2006–2011 рр. складає близько 400 мільйонів євро з джерел Європейської Комісії. Ще близько 100 мільйонів євро фінансують в роботу Інституту ключові компанії [26].

Інститут є першою європейською ініціативою щодо створення «трикутника знань» (вищої освіти, дослідницьких установ та бізнес-інновацій) і прагне виділитися як кластер світового класу, інноваційно-орієнтована еталонна модель. За рахунок підвищення потенціалу ЄС із синтезу освіти і результатів досліджень у конкретні комерційні інноваційні можливості Інститут є інноваційним мостом між ЄС і його основними конкурентами на міжнародному ринку [27].

Програма EUREKA (European Research Coordination Agency) — це інформаційна мережа, що охоплює всю Європу і націлена на здійснення конкурентоспроможності на світовому ринку розробок і досліджень невійськового призначення в галузях інформаційних технологій, медицини та біотехнологій, зв'язку, екології, енергетики, нових матеріалів, транспорту, робототехніки та виробничої автоматизації, лазерних технологій.

Програма EUREKA була створена на Конференції міністрів 17 країн і членів комісії Європейського Союзу, що зібралися в Парижі 17 липня 1985 р.

Проект EUREKA «Кластери» є довгостроковою і стратегічно важливою промисловою ініціативою з великою кількістю учасників. Спрямована вона на розвиток технологій, які мають велике значення для конкурентоспроможності Європи. Кожен кластер має технологічну «дорожню карту», яка визначає найбільш важливу стратегічну область. Конкретні цілі досягаються шляхом оцінки окремих проектів. Ключовою перевагою Програми EUREKA є її гнучкість: «дорожні карти» і проекти постійно адаптуються відповідно до швидко мінливого технологічного середовища і вимог ринку. За період з 1996 р. по 2005 р. зусиллями програми EUREKA «Кластери» було створено близько 70 активно діючих інноваційних кластерів [28].

Європейська Група із Кластерної Політики (European Cluster Policy Group) складається з експертів високого рівня і покликана вирішувати такі завдання:

Викладати для Європейської комісії та держав-членів Співтовариства розуміння сучасних політичних заходів на підтримку кластерів із передовим досвідом.

Виявляти й аналізувати успішні та невдалі стратегії на підтримку кластерів і надавати рекомендації про те, як краще розробляти кластерну політику Співтовариства.

Оцінювати міжнародні тенденції у розвитку кластерів і намічати майбутні завдання для кластерної політики в умовах глобалізації.

Розробляти інструменти для усунення існуючих бар'єрів для співпраці транснаціональних кластерів.

Аналізувати взаємодоповнюваність основних стратегій і фінансових інструментів на рівні Співтовариства, які підтримують кластери, готувати висновки та рекомендації.

Проводити не менше трьох ознайомчих поїздок у межах строку повноважень кожного члена Групи з метою вивчення міжнародного досвіду.

Забезпечувати Комісію середньостроковими доповідями та остаточною доповіддю в кінці терміну діяльності про результати виконання рекомендацій та вирішення завдань групи. Остаточна доповідь повинна бути доступною для громадськості [29].

Європейська Платформа для Спільної Роботи Кластерів (European Cluster Collaboration Platform) заснована під час «Європейської конференції по кластерах» 29 вересня 2010 р. у Брюсселі у присутності представників Європейської комісії, керівників кластерів і кластерних експертів і покликана забезпечити більш цілеспрямовану взаємодію кластерних організацій та їх членів.

Мета роботи Платформи — підвищення продуктивності та конкурентоспроможності кластерів

шляхом стимулювання європейського та міжнародного кластерного співробітництва. Використання платформи є безкоштовним.

Користувачі Платформи можуть одержати наступні можливості:

- доступ до мап і опису даних кластерних організацій;
- створення галузевих і тематичних співтовариств;

пошук нових ідей, проектів і джерел фінансування;

організація співпраці з потенційними партнерами [30].

Очевидно, що структура організацій і заходів щодо підтримки інноваційних кластерів є досить складною, тому для наочності ця структура представлена в табл. 1.

Таблиця 1. Структура організацій і заходів Європейської комісії з підтримки інноваційних кластерів (Авторська розробка)

Європейська Комісія	Сьома Рамкова Програма з Наукових Досліджень та Технологічного Розвитку (FP7)	Регіони Знань (Regions of Knowledge)	
	Рамкова Програма ЄС з Конкурентоспроможності та Інновацій (CIP)	PRO INNO Europe	Європейський Кластерний Альянс (European Cluster Alliance).
			Європейська Ініціатива Вдосконалення Кластерів (The European Cluster Excellence Initiative)
			Європейський Клуб Кластер-Менеджерів
		Europe INNOVA	INNO Policy Trend Chart
			Європейська Кластерна Обсерваторія (European Cluster Observatory)
			Європейська Інноваційна Платформа для Кластерів (European Innovation Platform for Clusters)
	Структурні Фонди Підтримки Наукових Досліджень, Технологічного Розвитку та Інновацій (RTDI)	Європейський Фонд Регіонального Розвитку (European Regional Development Fund (ERDF))	
	Програма EUREKA	Європейський Соціальний Фонд (ESF)	
		Фонд Солідарності (Cohesion Fund)	
		Проект «Кластери»	
		Європейський Інститут Інновацій і Технологій (EIT)	
	Європейська Мережа Підприємств (EEN)		
	Європейська Платформа для Спільної Роботи Кластерів		
	Європейська Група з Кластерної Політики (European Cluster Policy Group)		

У вересні 2008 р. Європейською Комісією було видано своєрідний посібник, який дуже докладно і в деталях описує алгоритм доступу до фінансових ресурсів рамкових програм CIP, FP7 і Структурних фондів — «Практичний довідник для країн ЄС про можливості фінансування досліджень та інновацій».

Цей практичний довідник було задумано для того, щоб допомогти потенційним бенефіціарам програм знайти свій шлях через три інструменти фінансування і визначити найбільш підходящу для них схему фінансування. Цей довідник:

надає опис трьох джерел фінансування;
пояснює, як вони можуть на практиці бути використані;

надає політикам поради щодо створення механізмів на національному та регіональному рівнях з метою активізації використання фінансових можливостей і координації доступу до них.

У числі потенційних споживачів фінансових ресурсів були названі кластерні менеджери, які намагаються зробити свій кластер більш інноваційним, організації, бажаючи об'єднатися у кластери, а також вже існуючі кластери, які планують розширення діяльності [31].

Висновки. Результати діяльності описаних ініціатив і заходів вражають. За даними Європейської кластерної Обсерваторії, в даний час в Європі існує близько двох тисяч «статистично значущих», активно діючих кластерів у різних галузях промисловості та послуг. На компанії, що діють у кластерах, працюють близько 38 відсотків усіх європейських трудящих.

У травні 2009 р. «Cluster Organisation Directory» (каталог виробничих кластерів) опублікував дані 1101 кластерної організації з 203 регіонів Європи. Найбільше число кластерних організацій працюють в наступних галузях: інформаційні технології (70), біотехнології (63), виробництво автомобілів (54), технологія та навколишнє середовище (47) та ІКТ (40).

Застосування досвіду Європейського Союзу щодо підтримки інноваційних об'єднань допомогло б Україні у підвищенні конкурентоспроможності національної та регіональної економіки шляхом створення інноваційних кластерів і створення нової, інноваційної економіки, яка базується на творчості, знаннях і застосуванні нових технологій.

Список використаної літератури

1. Портер М. Конкуренция / М. Портер. — М. : Издательский дом «Вильямс», 2000. — 495 с.
2. Портер Майкл. Международная конкуренция. Конкурентные преимущества стран / Майкл Портер ; под ред. В. Д. Шетинина. — М. : МО, 1993. — 896 с.
3. Портер М. Конкурентное преимущество : Как достичь высокого результата и обеспечить его устойчивость / М. Портер ; пер. с англ. Е. Калининой. — М. : Альпина Бизнес Букс, 2005. — 715 с.
4. Харт Д. А. Инновационные кластеры: основные идеи [Электронный ресурс] / Д. А. Харт ; Ин-т региональных инновационных систем. — Режим доступа : <http://www.innosys.spb.ru/?id=886>.
5. Анализ зарубежного опыта повышения отраслевой, региональной и национальной конкурентоспособности на основе развития кластеров [Электронный ресурс] / А. Колошин, К. Разгуляев, Ю. Тимофеева, В. Русинов ; Политанализ.Ру. — Режим доступа : http://www.politanaliz.ru/articles_695.html.
6. Громыко Ю. В. Что такое кластеры и как их создавать? [Электронный ресурс] / Ю. В. Громыко ; Ин-т региональных инновационных систем. — Режим доступа : <http://www.innosys.spb.ru/?tpl=Print&id=791&folder=100>.
7. Миграян А. А. Теоретические аспекты формирования конкурентоспособных кластеров в странах с переходной экономикой [Электронный ресурс] / А. А. Миграян ; Портал информационной поддержки малого и среднего бизнеса. — Режим доступа : http://subcontract.ru/Docum/DocumShow_DocumID_171.html.
8. Войнаренко М. П. Кластерные технологии в системе развития предпринимательства, интеграции и привлечения инвестиций / М. П. Войнаренко. — М. : Москва, 2003. — 156 с.
9. Войнаренко М. П. Кластерные технологии в системе развития предпринимательства, интеграции и привлечения инвестиций [Электронный ресурс] / М. П. Войнаренко. — Режим доступа : <http://www.unesc.org/ie/wp8/documents/novsem.hts>.
10. Цихан Т. В. Кластерная теория экономического развития [Электронный ресурс] / Т. В. Цихан // Портал информационной поддержки малого и среднего бизнеса. — Режим доступа : http://www.subcontract.ru/Docum/DocumShow_DocumID_168.html.
11. Цихан Т. В. Інноваційна інфраструктура: досвід створення бізнесів-інкубаторів [Электронный ресурс] / Т. В. Цихан. — Режим доступа : <http://patent.km.ua/ukr/articles/i404>.
12. Варналій. З. С. Регіональна економіка: нові умови, нові вимоги / З. С. Варналій // Стратегічні пріоритети. — 2007. — № 1 (2). — С. 83–89.
13. Богма О. С. Національний кластер — новий шлях для прискорення економічного та інноваційного зростання України / О. С. Богма // Вісник економічної науки України. — 2006. — № 1. — С. 127–133.
14. Соколенко С. І. Кластери в глобальній економіці / С. І. Соколенко. — К. : Логос, 2004. — 848 с.
15. Соколенко С. І. Стратегія конкурентоспроможності економіки України на основі інтеграційних систем — кластерів / С. І. Соколенко. — Севастополь : Вид-во ТОВ «Рібест», 2006. — 37 с.
16. The Rise of the Creative Class by Richard Florida [Электронный ресурс] / Washington Monthly. — Режим доступа : <http://www.washingtonmonthly.com/features/2001/0205.florida.html>].
17. Communication from the Commission to the council, the European Parliament, the European economic and social committee and the committee of the regions [Электронный ресурс] / EUR-Lex Europa. — Доступный з : http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2006/com2006_0502en01.pdf.
18. Regions of knowledge [Электронный ресурс] / European Commission CORDIS. — Режим доступа : http://cordis.europa.eu/fp7/capacities/regions-knowledge_en.html.
19. Competitiveness and Innovation Framework Programme [Электронный ресурс] / European Commission. — Режим доступа : <http://ec.europa.eu/cip/>.
20. Overview on cluster cooperation [Электронный ресурс] / Europe INNOVA. — Режим доступа : <http://www.europe-innova.eu/web/guest/cluster-cooperation/overview;jsessionid=55CD89C99DBA9ACA5DBF216650A07828>.
21. The European Cluster Managers' Club represents your professional interest [Электронный ресурс] / Cluster Managers' Club. — Режим доступа : http://www.clustermanagersclub.eu/Site/About_the_club.html.
22. Cluster Management [Электронный ресурс] / Cluster Observatory. — Режим доступа : <http://www.clusterobservatory.eu/index.html#!view=classroom;url=/classroom/FAQs>.
23. How Structural Funds can support Research and Innovation Management [Электронный ресурс] / Times Higher Education. — Режим доступа : <http://www.timeshighereducation.co.uk/story.asp?storyCode=201350&sectioncode=26>.
24. European Regional Development Fund [Электронный ресурс] / Regional Policy. — Режим доступа : http://ec.europa.eu/regional_policy/funds/feder/index_en.htm.
25. About the Enterprise Europe Network [Электронный ресурс] / Regional Policy. — Режим доступа : <http://www.enterprise-europe-network.ec.europa.eu/about/mission>.
26. Europe's Version of MIT Takes Shape, but Not as Once Conceived [Электронный ресурс] / Sustainability Tank. — Режим доступа : <http://www.sustainabilitank.info/2010/06/the-european-institute-of-innovation-and-technology-or-the-mit-of-europe/>.
27. Welcome to the EIT [Электронный ресурс] / EIT. — Режим доступа : <http://eit.europa.eu/>.

28. What is a EUREKA CLUSTER? [Електронний ресурс] / EUREKA. — Режим доступу : <http://www.eurekanetwork.org/programmes/clusters>.

29. Studies European Cluster Policy Group starts? [Електронний ресурс] / Institute of Baltic. — Режим доступу : <http://www.ibs.ee/en/news/14-publikatsioonid/92-european-cluster-policy-group-starts>.

30. Welcome to the European Cluster Collaboration Platform [Електронний ресурс] / Custer Collaboration. —

Режим доступу : <http://www.cluster-collaboration.eu/web/guest;jsessionid=E5F275EF5B93661242622C837325B4BB>.

31. Practical guide to EU funding opportunities for research and innovation Platform [Електронний ресурс] / Baltic Sea Region. — Режим доступу : http://www.eu.baltic.net/Practical_guide_to_EU_funding_opportunities_for_research_and_innovation.10901.html.

Надійшла до редакції 28.09.2011 р.

УДК 330.322(477.1)

І. І. Куляк,

інженер,

А. І. Куляк,

провідний економіст,

Ю. В. Вошанова,

здобувач,

Луганська філія

Інституту економіко-правових

досліджень НАН України

ОЦІНКА ДИНАМІКИ НАДХОДЖЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У даний час найактуальнішим напрямом у розвитку економіки є активізація інвестиційної політики, розширення зовнішньоекономічної діяльності. Без вкладання інвестицій неможливий розвиток реального сектора економіки. Сучасні умови господарювання та дефіцит внутрішніх фінансових ресурсів стимулюють підприємства залучати кошти для налагодження та подальшого розвитку свого бізнесу.

Проблеми інвестування економіки регіонів розглядали в наукових працях зарубіжні та українські вчені — економісти, зокрема, П. Беленький [3], Т. Майорова [4], Д. Лук'яненко [5], Б. Губський [5], С. Мочерний [5] та ін. Вчені Д. Лук'яненко, Б. Губський стверджують, що обмін інвестиційними потоками має зиск і для країни, куди приходять інвестиції, і для країни, звідки вони надходять. С. Фомін відмічає, що, крім позитивних моментів, йде процес придушення конкуренції на місцевих ринках і зменшення економічної влади вітчизняного суб'єкта господарювання.

Сучасні визначення категорії «інвестиції» у працях українських економістів в цілому узгоджу-

ються із розумінням їх змісту в роботах іноземних вчених. Розглянемо найбільш поширені з них. Наприклад, С. Мочерний під інвестиціями розуміє довгострокові вкладення капіталу в різні сфери та галузі народного господарства як в самій країні, так і за її межами з метою отримання прибутку. Тобто, за визначенням вченого, інвестиції — це вкладення у зростання капіталу.

Як зазначає О. Мертенс, «інвестиції є обміном визначеної сьогоденної вартості на можливо невизначену, майбутню вартість. В економіці, у цілому, інвестиції представляють собою процес нагромадження капіталу, виступаючи тим самим найважливішим джерелом економічного розвитку». Тут найістотнішим є виділення двоїстої суті інвестицій: з одного боку, вони відображають величину акумульованого доходу на цілі нагромадження, обсяг інвестиційних ресурсів, тобто потенційний інвестиційний попит. З другого боку, інвестиції виступають у формі вкладень (витрат), що визначають приріст вартості капітального майна, як реалізовані інвестиційні попит і пропозиція.

© І. І. Куляк, А. І. Куляк, Ю. В. Вошанова, 2011